

Kiadó gondozásában jelentek meg. Az egy év óta működő kiadó elsősorban 1956-tal, az erdélyi és felvidéki magyar kisebbséggel és a jelenkori közép-kelet-európai helyzettel foglalkozó esszéket, tanulmányokat és dokumentumokat tett közzé. Az éjszakai házkutatások során Nagy Jenő és Demszky Gábor lakásán is nagy mennyiséget foglaltak le ezekből.

A nyomozók a házkutatások és kihallgatások alatt igyekeztek tartani magukat az eljárási szabályokhoz, de erőszak alkalmazásával is fenyegetőztek, ha az érintettek vonakodtak eleget tenni felszólításaiknak. Erőszak alkalmazására nem került sor.

Hajnalban az éjszaka folyamán a Tolnai utcába szállított Demszky Gáborral, Nagy Bálinttal, Nagy Jenővel és Rajk Lászlóval közölték, hogy a rendőrség szigorú megrovásban részesíti őket. Az indoklás szerint cselekményük igen kevésbé veszélyes a társadalomra. Hat órára valamennyiüket szabadon bocsátották. Kezdeményezték a lefoglalt tárgyak elkobzását.

A rendőrségi teherautók az érintettek és barátaik egyévi munkájának, több ezer munkaórának az eredményét vitték el. Nehezen pótolható veszteséget okoztak a kéziratok törzspéldányainak lefoglalásával.

Egy héttel később, december 21-én este Rajk Lászlónál ismét házkutatást tartottak. Ezúttal néhány kiadványt és több személyes használati tárgyat foglaltak le.

Nem szabad megfeledkeznünk a budapesti akció előzményeiről. Alig múlt néhány hete, hogy Duray Miklós pozsonyi geológus, a Csehszlovákiai Magyarok Jogvédő Bizottságának tagja ellen felforgató tevékenység miatt vádat emeltek a csehszlovák hatóságok. Szőcs Géza költőt több társával együtt pedig Kolozsvárott hallgatta ki és tetteleg bántalmazta a román rendőrség.

Budapest, 1982. december 27.

[A fenti szöveget Magyarországról kaptuk.]

Mi történik Erdélyben?

I. Az események leírása

November 6-án a román politikai rendőrség (Állambiztonsági Szervek, Securitatea) házkutatást tartott Szócs Géza kolozsvári lakásán, akit ezt követően több órára őrizetbe vettek. A kihallgatás során, miután kiderült, hogy a rendőrség három hétre visszamenőleg minden lépéséről tud, és mivel a házkutatás során megtalálták nála az Ellenpontok című, 1981 decembere óta megjelenő erdélyi «szamizdat» folyóirat számait, valamint fényképes és hangszalag-fölvételes dokumentumok is voltak a hatóságok kezében, Szócs — az előzetesen megbeszélte félrevezetési stratégiának megfelelően — «megtört» és azt «vallotta», hogy az Ellenpontok bizonyíthatóan általa terjesztett példányai Magyarországról származnak. Ez a hivatkozása a későbbiekben bizonyos rosszallást váltott ki erdélyi magyar körökben, amiatt, hogy ez ürügyként fölhasználható a két ország közötti viszony elmérgesítéséhez (tovább mérgezéséhez). Ez a vélemény figyelmen kívül hagyja azt, hogy olyan körökre történt a hivatkozás, melyeknek létezését épp csak megtűri a magyar kormányzat. Vallomásának megtétele után, még 6-án este szabadon bocsájtották, azzal, hogy 8-án folytatni fogják a kihallgatását. Kiengedése után Szócs elszökött Kolozsvárról, és még november 6-án levelet írt a kihallgatóinak, amelyben kijelentette, hogy vallomását teljes egészében visszavonja, mert csak a fenyegetések és a megfélemlítések hatására tette. Kolozsvárról félig gyalog, félig alkalmi járművekkel eljutott a Borszék fürdőtől mintegy 25 kilométerre lévő tölgyesi ideggyógyintézetbe, ahová súlyos

üldözési mánia diagnózissal utaltatta be magát. A szanatóriumot — kapcsolatteremtés végett — többször is elhagyta, és így történhetett meg, hogy november 24-én egy, a vasúton szokásos rutinigazoltatás alkalmával leugrott a vonatról, inszalagszakadást és súlyos zúzódást szenvedett az egyik lábán.

December 9-én telefonon beszélt Ara-Kovács Attilával, akivel közölte, hogy mindaddig bújkálni akar, amíg nem kap az állambiztonsági szervektől életére és szabadságára vonatkozó garanciát. A telefonbeszélgetést követően a maroshévízi postán a rendőrség őrizetbe vette. Négy napon át vallatták, előbb Maroshévízen, majd pedig 12-én Kolozsvárt. Szócs mindaddig eleinte tagadta kilétét, amíg kezelőorvosával nem szembesítették.

Több adat alapján bizonyosra lehet venni, hogy a kihallgatása során súlyosan bántalmazták, többször falba verték a fejét, különösen, mert nem volt hajlandó nyilvánosan megtagadni az Ellenpontok 8-as számában közölt Memorandumot és Programnyilatkozatot, és mert nem akart Sütő Andrásra terhelő vallomást tenni. Vallatói azt szerették volna, ha Szócs azt vallja, hogy Sütőnek is köze lett volna az Ellenpontokhoz, és hogy a legutolsó — a 8-as — szám megfogalmazásában is részt vett volna. Négy nap után Szócsöt hazaengedték Kolozsvárra, ahol a szüleinél tartózkodott. Hazaengedésének föltételei nem ismeretesek. Szülei házáat azóta föltűnő módon figyelik, Szócs látogatóit szintén figyelik és esetenként követik, de nem zaklatják őket.

December 28-án súlyosan legyöngült állapotban, tüdőembóliával, tüdő- és mellhártyagyulladás gyanújával kórházba szállították, és jelenleg is még ott ápolják.

November 7-én Nagyváradon is tartottak házkutatást egyszerre több embernél, így Ara-Kovács Attilánál és Tóth Károlynál is. A házkutatások helyszínei között állandó rádiókapcsolatot létesítettek a fejleményekről való tájékoztatásra: Tóth Károlynál semmilyen terhelő bizonyítékot nem találtak, viszont a magyarság múltjával és jelenével kapcsolatos könyveket, az Ady Endre Irodalmi Kör dokumentációs anyagát foglalták le, és elvitték az írógépét is. A házkutatás késő délutánig tartott, és ezt kö-

vetően Tóth Károlyt feleségével és kiskorú sógornőjével együtt bevitték az állambiztonsági szervek nagyváradi székházába. Sógornőjét körülbelül négy óra múlva, feleségét éjfél tájban engedték haza, de másnap délelőttre, néhány órára visszarendelték. Tóth Károly kihallgatása, két megszakítással, 11-én reggelig tartott. Embertelenül megalázták, verték és kínozták: megbilincseltek, rúgdosták, falba verték a fejét, a haját tépték. Kézzeivel főleg a fejét, a nyakát és a veséjét, gumibottal egész testét verték; a verés nyomai még két hét múlva is láthatók voltak. Szkopolamin injekció beadásával is megfenyegettek. Mivel Ara-Kovács Attilával és Szócs Gézával előzetesen megegyeztek abban, hogy kényszerítő körülmények hatására vállalják az Ellenpontok szerkesztését, valamint a madridi konferenciának küldött Memorandum és Programnyilatkozat megírását, továbbá kihallgatói eltökéltsége alapján úgy ítélte meg a helyzetet, hogy azok többet tudnak, mint amit ők föltételeztek, beismerő vallomást tett. Ezt előzőleg közölte Ara-Kovács Attilával, aki erre szintén beismerő vallomást tett. Tóth Károlyt vallomásának megtétele után hazaengedték. November 12-e óta ugyan ismét dolgozhat, de lakását megfigyelik, őt magát pedig több ízben fölkereste az állambiztonsági szervek egyik tisztje « egy kis beszélgetésre ».

Ara-Kovács Attilánál sem találtak az egész napos házkutatás során semmiféle terhelő bizonyítékot. Tőle több folyóiratot és könyvritkaságot koboztak el, eltulajdonították a feleségétől az áttelepülési költségekre kapott 2727 forintot, és lefoglalták az írógépét. A házkutatást követően őt is őrizetbe vették, és étlen-szomjan kétszer 48 órás kihallgatásnak vetették alá, miközben hallgatnia kellett a szomszéd szobában ütleget Tóth Károly segélykiáltásait. Két kihallgatás között (a formalitás kedvéért) néhány órára hazaengedték. Miután november 11-én Tóth Károlyhoz hasonlóan ő is beismerő vallomást tett, hazaengedték, de megtiltották neki, hogy Nagyváradot elhagyja. Azóta figyelik lakását, az utcán időnként föltűnő módon követik, telefonbeszélgetéseit zavarják. December 3-án, ügyészségi engedély nélkül, a lakásban tartózkodó anyja tiltakozása ellenére, újabb házkutatást tartottak a

lakásán, amely során lefoglaltak 20 forintot. Apja az első házkutatás megrázkódtatásai miatt kórházba került, ahol több mint egy hónapig ápolták.

A kihallgatások során a vallatók arra akartak adatokat kapni, hogy az Ellenpontok készítése a magyar hatóságok kifejezett támogatásával történt, hogy az anyagokat Rudas kolozsvári konzul segítségével diplomáciai postán kapták. Ara-Kovácsot azzal is vádolták, hogy az Ellenpontok szerkesztéséért a magyar hatóságoktól pénzt (a lefoglalt 2727 forintot), valamint Magyarországra szóló beutazó vízumot kapott. A vallatások során mindhármuknál minél több magyarországi kapcsolatot akartak találni, és ezekre vonatkozó terhelő információt kapni.

Összefoglalva, Ara-Kovács Attila, Szócs Géza és Tóth Károly elismerték, hogy ők szerkesztették az Ellenpontok «szamizdat» folyóiratot, ők írták több cikkét is, és a folyóirat legutóbbi 8-as számát teljes egészében ők fogalmazták. Más szerzőkről nincs tudomásuk. Szabadonengedésük után vallomásukat utólag mindhárman visszavonták, mivel azt erőszakkal kényszerítették ki belőlük.

A felsorolt három embernél a meghurcoltak száma jóval több volt. Azok legtöbbszörénél, akikkel Szócs az első kihallgatását megelőző mintegy három hétben gyakrabban találkozott, házkutatást tartottak, és úgyszólván mindenkit kihallgattak. Házkutatás volt többek között Tőkés László református lelkésznel Désen, Vári Attila írónál, Kelemen Attila állatorvosnál, Spielmann Mihály történésznél és Tompa Gábor rendezőnél Marosvásárhelyen, Lukács Borbála tanárnőnél Csikszentmihályon, Bogdán László költőnél, Balogh András rendezőnél, Czegő Zoltán költőnél és Márkó Imre fogorvosnál Sepsiszentgyörgyön, Tompa Gábor rendezőnél és Tirnován Vid szobrásznál Kolozsvárt, Kertész Lóránt közgazdásznál, Varga Gábor mérnöknél és Józsa Márta egyetemistánál Nagyváradon (Józsa Márta volt a harmadik személy, akit Tóth Károly és Szócs Géza mellett a vallatás során vertek). November 23-án, Csikszeredán a lakásukon tartott házkutatás után elvitték Borbély Ernő líceumi tanárt és Bíró Katalin építész. Azóta senki se látta őket, és nincs hír róluk. A házkutatások során magyarországi könyveket (elsősor-

ban történelmi, néprajzi és művelődéstörténeti jellegűeket), régebbi magyar kiadványokat (így a két világháború között Erdélyben kiadott könyveket, folyóiratokat), magánlevelezéseket, írógépeket, Magyarországról származó élelmiszereket foglaltak le. A kihallgatottak száma ennél sokkal több volt, a hatóságok igyekeztek mindenkinél minél több magyarországi kapcsolatot kimutatni, és megpróbálták kompromittáló vallomásokat kicsikarni a romániai magyar kultúra ismert személyiségeire.

A kihallgatások menetét utólag elemezve kiderül, hogy a tekintélyes műszaki apparátus ellenére, amivel elsősorban Szőcsöt és környezetét megfigyelték, a szerveknek meglehetősen kevés és pontatlan információ állt a rendelkezésükre.

Az események hatását tekintve itt Erdélyben kettősség figyelhető meg. Egyrészt igaz az, hogy 1982 novembere óta az emberek még jobban félnek a hatalomtól, még jobban félnek egymástól, még kevésbé mernek a maguk módján szembeszegülni az elnyomással. Másrészt azonban egész Erdélyt (az egész erdélyi magyarságot) bejárta az Ellenpontok híre, és a legtöbb embernek ez a reménytelen helyzetében némi reménysugarat jelentett. A házkutatások, letartóztatások, kihallgatások hírére sokan ajánlották föl titokban a meghurcoltaknak anyagi segítségüket, különböző módon sokan fejezték ki velük szolidaritásukat. Ismerősöktől és ismeretlenektől élelmiszerküldeményeket kaptak (ami a mai romániai helyzetben a küldők számára a betevő falat megvonását jelenti).

Ez az összeállítás készült Erdélyben. Lezárva 1983. január 13-án. [Párizsba érkezett: február 2-án. *A szerk.*]

Az összeállítók köszönetüket fejezik mindazoknak, akik bármilyen formában kiálltak a meghurcoltak mellett, bármilyen formában próbáltak segíteni nekik.

[Az összeállítás borítólapján ez állt: Az Ellenpontok különkiadása.]

II. Az előzmények

Mint a fentebb közölt helyzetképből kiderül, a román rendőrség által indított hajsza középpontjában az *Ellenpontok* c. sokszorosított szamizdat-folyóirat áll. 1981 decemberétől 1982 szeptemberéig az *Ellenpontok* 8 számot jelentetett meg. Cikkei elsősorban a romániai helyzettel — jelennel és múlttal — foglalkoztak, de kitértek más kelet-európai közérdekű eseményre is (mint pl. a lengyel forradalom). A sorozatunk olvasói által ismert szerzők közül az *Ellenpontok*ban találkozhattunk nevezetesen Tamás Gáspár Miklós és Bíró Péter nevével.

Az *Ellenpontok* szerkesztői — legalábbis, ha a vád alapján azonosítjuk őket — az erdélyi értelmiség fiatalabb nemzedékeihez tartoznak. Tóth Károly 41 éves, Ara-Kovács Attila 30, Szőcs Géza 29. Közülük a legismertebb a költő Szőcs Géza, akinek már több önálló verseskötete jelent meg Romániában, s aki utazásai során más magyar nyelvterületeken is nevet szerzett magának. Tóth Károly középiskolai tanár; Ara-Kovács Attila (vagy pontosabban Kovács T. Attila, az Ara előnevet csak írói célból vette fel) esztéta és filozófus. Tóth Károly azok közé tartozik, akik a hetvenes években a hivatalos párt-hatóságokhoz intézett petíciók révén próbáltak a visszaélések ellen harcolni. Ara-Kovácsot már egyszer — 1978-ban — elhurcolták a hatóságok, s arra akarták rávenni, hogy neves erdélyi magyar személyiségekre tegyen terhelő vallomást, nevezetesen Balogh Edgárra, Gáll Ernőre, Kallós Zoltánra, Sütő Andrásra, Tóth Sándorra. Kihallgatója az említett személyiségeket «nacionalista, sovíniszta gazembereknek» nevezte.

A Tóth Károlyék ellen indított hajsza még november folyamán nagy felhördülést váltott ki Budapesten. 71 ismert magyar értelmiségi aláírásával petíció készült, amely követelte az elhurcoltak szabadon bocsátását és felhívott «mindenkit, aki teheti», hogy tiltakozzék «a

romániai hatóságok eljárása ellen». (A petíció 1982. november 20-i keltezéssel került forgalomba.)

Mint fontos eseményeknél általában, a hivatalos magyar sajtó természetesen mélyen hallgatott mind az erdélyi letartóztatásokról, mind a budapesti tiltakozásról. Pedig ez utóbbit nem kisebb személyiségek írták alá, mint Cseres Tibor, Csoóri Sándor, Czákó Gábor, Haraszti Miklós, Kodolányi Gyula, Kovács István, Mészöly Miklós, Petri György, Sánta Ferenc írók, Béládi Miklós, Domoikos Mátyás, Kiss Ferenc, Pomogáts Béla irodalomtörténészek, Hanák Péter, Vásárhelyi Miklós, Vígh Károly történészek, Jancsó Miklós, Kósa Ferenc, Makk Károly, Sára Sándor filmrendezők, Erdélyi Ágnes, Kis János, Tamás Gáspár Miklós, Tordai Zádor, Vajda Mihály filozófusok, Demszky Gábor, Hann Endre, Vásárhelyi Mária szociológusok, Balczó András öttusa olimpiai bajnok, Kocsis Zoltán zongoraművész, Rajk László építész, Sinkovits Imre színművész, Varga Imre szobrász és Zelnik József néprajzkutató. Budapesten feltűnést kellett, hogy a nyilatkozatott Illyés Gyula nem írta alá.

A rendőri hajsza közvetlen kiváltó oka valószínűleg az volt, hogy az *Ellenpontok* 1982. szeptemberi, 8. száma közölt egy *Memorandum*-ot és egy *Programjavaslat*-ot a romániai magyarok helyzetéről. A «Memorandum»-ot mellékelten teljes szövegében közöljük. Címzettje: a madridi konferencia, vagyis a Helsink-i Szerződés betartásáért felelő kormányok. (Ilyen beadványt már a cseh-szlovákiai magyar kisebbség is megfogalmazott.) A memorandumot kiegészítő «Programjavaslat» nem marad meg a sérelmek felsorolásánál, hanem megpróbálja az orvoslás módjait körvonalazni. Ha talán tartalmában nem is, de hangvétellel ez a két dokumentum fordulópontot jelez az erdélyi magyar kisebbség magatartásában. A «Programjavaslat» bevezetése világosan megfogalmazza, mi az, amiben újat hoz, mi az a magatartás, amellyel szerzői szakítani kívánnak. Szó szerint idézzük:

«Az erdélyi (és általában a romániai) magyarság eddigi létének talán legsúlyosabb veszélyhelyzetét éli meg napjainkban. A megmaradását biztosító jogai csak a lát-

szat szintjén léteznek, mely a nyilatkozatokban és az ünnepi beszédekben megfogalmazottakkal homlokegyenest ellenkező gyakorlatot és valóságot hivatott takarni.

E gyakorlatnak megfelelő gondolkodásmód számára a legképtelenebb dologként jelenik meg bármiféle jog követeleése. Minden természetes igény csak egyfajta, többé-kevésbé alázatos, a hivatalos frazeológiába öltöztetett és az éppen kurrens « elvekkel » megindokolt kérés formáját öltheti. Bármiféle kérelem megvalósulása elképzelhetetlen valamely befolyásos személy központi támogatása nélkül, teljesítése pedig mindenkor a hűbéri kegyosztás gesztusával történik, mellyel a jó magaviseletű alattvalót — az állampolgárt: az állam; a nemzetiségeket: a román hatalom — megajándékozza. A kegyúri gesztus tárgya nem a kérelmező joga, hanem a kegyosztó érdem.

A kisebbségben élők számos képviselője — így a magyaroké is — adottként ismerve fel az itt vázolt viszonyokat, reálpolitikusi ambíciók alapján a kényszerű alkalmazkodás útját választotta, megalázkodó magartással igyekezve etnikuma érdekeinek defenzív védelmét szolgálni.

A magunk részéről méltánylandónak tartjuk ezen gyakorlat mögött rejlő jó szándékot, de a tények arról győznek meg, hogy a minden hathatós eszközétől megfosztott kisebbség hatalommal szembeni védekezése reménytelen és csak addig a pontig sikeres, míg a látszat sikeres megőrzéséhez feltétlenül szükséges engedményekről van szó. Az említett magatartás ugyanakkor lényüinktől is idegen.

Mivel meggyőződésünk, hogy két etnikum csak akkor élhet egymás mellett, sőt együtt, ha egyenértékű partnerként viszonyulnak egymáshoz, a romániai magyarok számára követeljük a jogaik és lehetőségeik védelmét biztosító elvszerű követelés szabadságát.

Jól tudjuk, hogy egy ilyen követelés időszerűtlennek tűnhet abban a Romániában, ahol az igényelt nyelvezettel megfogalmazott magyar kulturális vonatkozású óhajokat is nyíltan revandikatív-revizionista címkével látják el. Ez a szemlélet azonban — nézetünk szerint — a hűbéri viszonyulás híveit és fenntartóit jellemzi.

Azzal is tisztában vagyunk, hogy a kelet-európai viszonyok egészükben idegenek egy ilyen követelés érvény-

re juttatásának lehetőségeitől. Napról napra rosszabbodó helyzetünk azonban cselekvésre kötelez, mert nem engedhetjük meg magunknak az e viszonyok megváltozásában reménykedő csodavárás luxusát. »

Helyszűke miatt a « Programjavaslatot » csak vázlatosan ismertetjük. Első követelése, hogy az erdélyi magyar kisebbség « az egész magyarság elszakíthatatlan részének » tekintessék és mind intézményi, mind egyéni szinten akadálytalanul ápolhassa kapcsolatait a Magyar Népköztársasággal. A továbbiakban a program követeli:

« — a romániai magyarság mint etnikai közösség intézményes önvédelmének és kulturális autonómiájának biztosítását » (II);

— a túlnyomóan magyarlakta területek öngazgatását és « méltányos részét az ország vezetésében » (III);

— a magyarlakta vidékek etnikai összetétele « mesterséges megváltoztatásának azonnali leállítását » (IV);

— a romániai magyarság azonosságtudata fenntartásának lehetőségét (V);

— a magyar nyelv egyenrangúságát a hivatali és a köznapi használatban (VI);

— « a románokéval egyenlő érvényesülési lehetőségeket » a magyarok számára (VII);

— a magyar történelmi és kulturális múlthoz kapcsolódó emlékek tiszteletben tartását (VIII);

— a még magyarul beszélő moldvai csángóknak azt a szabadságot, hogy magyarnak vallhassák magukat (IX);

— végül, hogy « pártatlan nemzetközi (de magyarokat és románokat is magábafooglaló) bizottság vizsgálhassa meg » az erdélyi magyarok helyzetét « és dönthessen minden sorsunkat érintő vitás kérdésben » (X).

Ez utóbbi követelés kétségkívül forradalmi jelentőségű, de hogy megvalósítható-e a jelen világhelyzetben, ahhoz kétség fér. (Más követelésekkel kapcsolatban is felvethető, nem egy *jövendőbeli* román államhatalomhoz szólnak-e?)

Mással a Memorandum és a Programjavaslat szerzői szakítanak az elmúlt évtizedek óvatos petícióinak szellemével. Elegendő van a jobbágyi alázatú, « pártszerű » könyörgésekből, amelyek egyébként is teljesen hatástala-

noknak bizonyultak. Szabad emberként kívánnak szembe szállni az elnyomó rendszerrel, kérés helyett *követelve* (habár, mint ez a szövegből kitűnik, egyelőre a követelések sikerében sem bíznak).

Még nyomatékosabban hirdeti meg a szakítást Ara-Kovács Attila « Tiltakozása » — valóságos « J'accuse » —, melyet alább közlünk, valamint az *Ellenpontok* szerkesztőinek legújabb (1983 januári) « Nyilatkozata ». Ez az utóbbi szöveg (lásd alább) azt mondja ki, hogy « a mai román rendszer » már nem fogadható el « partnerként az együttműködésre ».

E nyilatkozat egyébként eloszlat egy aggályt, mely a novemberi szövegek kapcsán fölvethető, azt t.i., hogy nem kap elég hangsúlyt bennük a Románia román többségét sújtó elnyomás felidézése és elítélése. Ez ugyanis azt a látszatot kelti, mintha Erdélyben elég volna az akadálytalan érvényesüléshez és az egyéni jogok gyakorlásához az, hogy valaki román. Több helyet érdemelt volna az elemzésben, amit a Programjavaslat utóiratában olvashatunk, vagyis hogy a fenti követelések « csak egy rész-metszetét adják az ország problémáinak », s « megoldásuk nem szakítható ki az általános érdekű kérdések hálózata-ból ».

*

Az erdélyi fiatal magyarok kiállása már eddig sem volt haszontalan. A budapesti értelmiségi visszhang arra kényszerítette a magyar kormányt, hogy megint egy keveset foglalkozzék a román-magyar kulturális és személyi forgalom rosszabbodó helyzetével. (A közhiedelemmel ellentétben a decemberben Bukarestbe menesztett magyar kormányküldöttség nem emelt szót Szócs Gézáék érdekében: hogy is tehetne volna, amikor egyidejűleg Budapesten is eljárás indult a szamizdat-kiadványok ellen?!) Másrészt biztos tudomásunk van arról, hogy — a világban szétszórt magyar diaszpóra jóvoltából — az erdélyi Me-

morandum eljutott a Madridban ülésező diplomaták asztalára. Ettől sok jót várni nem szabad, de a román hatóságok megtorpanása talán ezzel is összefügg.

Említsük meg végül azt is, hogy a Securitatea kegyetlenségei nem tettek pontot az *Ellenpontok*-ra. Januárban (1983) a folyóirat újabb számmal jelentkezett.

Memorandum

a helsinki értekezlet megállapodásainak
betartását ellenőrző madridi konferencia
résztevőihez

A romániai — mintegy kétmilliónyi — magyarság fennmaradása érdekében emeljük föl szavunkat a madridi konferencián képviselt országok népei előtt. Talán még nem késő megállítani azt a folyamatot, mely a román kormány politikája következtében létünkre tör.

Erdély elrománosítása, kultúránk visszaszorítása soha nem látott erőfeszítéssel folyik. A magyar többségű vagy színmagyar vidékekre és hlyiségekbe — főleg városokba — tömegesen telepítenek be Kárpátokon túli románokat. A hivatalos statisztikák adatai szerint országos létszámunk lényegében stagnál. A magyar nyelvű iskolarendszert fokozatosan leépítik, könyv- és lapkiadásunk mind hátrányosabb helyzetben van. Nyelvünk a közéletből valójában teljesen kiszorított. A magyarság többi részétől való elszigetelésünk tendenciája mind erőteljesebb. (A Magyarország és Románia közötti kapcsolatok minden területen a minimális szint alatt vannak.)

Azonosságtudatunk természetes kifejlődését minden eszközzel akadályozzák. Magyar nemzedékek sora nő föl

értékeink lebecsülését, a román történelem és kultúra felsőbbrendűségét propagáló sovinizmus légkörében anélkül, hogy saját etnikumát, sőt Erdélynek a valódi történelmét megismerhetnék. Az állambatalom mint rejtőzködő ellenséghez viszonyul hozzánk, mindenekelőtt az értelmiséghez és munkássághoz. A biztonsági szervek terrorja napirenden van. Ha értékeink védelmében szót emelünk, minket nyilvánítanak soviniztáknak. Gyakorlatilag másodrendű állampolgárként élünk Romániában, akiknek szakmai érvényesülési lehetőségeit is korlátozza az a tény, hogy magyarok vagyunk.

Önvédelmi lehetőségekkel nem rendelkezünk. Az egyén tehetetlen a hatalom önkényével szemben, közösségi érdekvédelmi szervünk pedig 1949 — a Magyar Népi Szövetség likvidálása — óta nincs. Így helyzetünket nem csupán az egyéni jogok hiánya, de kollektív jogfosztottság is jellemzi, mely két dolog esetünkben elválaszthatatlan.

Helyzetünk megváltoztatásának esélyeit a legmélyebben érinti az a tény, hogy a nemzetközi egyezmények nem foglalnak állást a kisebbségek kollektív jogaival kapcsolatban. E problémának a nemzetközi gyakorlatban érvényesülő megközelítési módja, mely kizárólag az emberi jogok szempontját veszi figyelembe, megfelel azokról az értékekről, melyeket egy nemzetiségi kisebbség tradícióira visszavezethetően, sajátos kultúrájában és kollektív egyéniségében mint közösség hordoz. Ezen értékek külön jogvédelmet érdemelnének. Mert míg a többség számára — túlsúlya és hatalmi helyzete következtében — a sajátos értékei számára kedvező közeg természetes módon adott, a kisebbségnek ehhez kollektív önvédelmi lehetőségekre lenne szüksége. Ezért az a törekvés, mely a kisebbségek emberi jogait azok csoportjellegének figyelembe vétele nélkül igyekszik biztosítani — szándékától függetlenül — kiszolgáltatja őket a többségnek.

Mindezek számbavétele alapján úgy látjuk, hogy jogfosztott helyzetünk megváltoztatásának lényeges feltétele lenne, hogy a madridi konferencián létrejövő nemzetközi egyezmények rögzítsék megmaradásunkat és ezáltal értékeink megtartását biztosító emberi jogainkat:

1. Etnikai és kulturális szempontból az összmagyarság elszakíthatatlan részének tekinthessük magunkat s ezzel egyenértékű jog illessen meg minden nemzeti kisebbséget.

2. Szabadon megőrizhessük sajátosságainkat és kollektív értékeinket.

3. Független értékvédelmi szervezetet hozhassunk létre.

4. Ezen jogoknak — nézetünk szerint — valós érvényt csupán egy olyan pártatlan nemzetközi bizottság létrehozásával lehetne szerezni, amely megvizsgálná helyzetünket, döntene az egyes vitás kérdésekben és ellenőrzési hatáskörrel is rendelkezne.

Erdély, 1982. szeptember.

Ara-Kovács Attila tiltakozása

Az 1982 novemberében szerzett tapasztalataim, az üldözések, vallatások, a házkutatások, környezetem és barátaim meghurcolása és megalázása megérlelte bennem a meggyőződést, miszerint a jelen pillanatban a legegységesebb emberi jogokat is következetesen megsértő román hatalom már végképp képtelen a fölmerülő problémák tisztességes megoldására. Épp ezért a jelen helyzetben már én sem érzem értelmét annak, hogy jogaim és jogaink szabad gyakorlását *kérjem*.

Nem kérek, de *követelek és tiltakozom!* És *vádolom* e rendszert azért az egyetemes jogsértésért, amely képtelen galádságával nem más, mint tízmilliók már eleve eldöntött jövője!

Tiltakozom, hogy ebben az országban emberek nyomtalanul eltűnhetnek!

Tiltakozom a nemzeti elnyomás ellen, ami mindenekelőtt a kétmillió erdélyi magyart sújtja, és hogy Románia elnyomott nemzeteit egymásra uszítják!

Tiltakozom, hogy minden jogos követelésünkre — a terroron túl — csak a kisebbségek bűnöző hajlamú vagy

gerinctelen képviselői válaszolnak a televízióban és a sajtóban; és ezeknek egyetlen ellenünk szóló érve, hogy nem vagyunk olyanok, mint ők, vagyis eszelős talpnyalók!

Tiltakozom, hogy tiltakozásunkat követően életveszéllyel kell szembenéznünk! Tiltakozom az üvöltésekért és segélykiáltásokért, amelyeket többedmagammal napokig hallgatnom kellett az államvédelmi hivatal egyik székházában!

Tiltakozom a besúgók ellen, akik ott ólálkodnak minden telefonbeszélgetés, minden személyes kapcsolat, minden gondolat mögött!

Tiltakozom a szólásszabadság és a mozgásszabadság hiánya miatt!

Minden ellen tiltakozom, ami a mai Romániában még ránk várhat!

*

Ezúton mondok köszönetet mindazoknak, akiket a társadalmi szabadság reménye és igénye készített arra, hogy a meghurcoltak sorsa iránt érdeklődve és sorsukkal azonosulva tiltakozásukat kinyilvánítsák. Személyes lehetőségeinket illetően nincsenek illúzióim; ez készített arra, hogy az eddig megnyilvánuló szolidaritásban továbbra is reménykedjem.

Nagyvárad, 1982. dec. 10

Az « Ellenpontok » újabb nyilatkozata

A hitetlenkedés érveket kereső rosszallásával, vagy a bizonyosság tehetetlen döbbenetével szemlélte a világ érdeklődő és lelkiismereti érzékenységét még megőrző része mindazt, ami velünk, erdélyi magyarokkal az elmúlt évtizedekben megtörtént. Az aggodás vagy a hitetlenke-

dés nemcsak nekünk, de ugyanakkor a román nép jelenének és jövőjének is szól. És szól az egész Kelet-Európáért, amely olyannyira fogékony és hajlamos mindazokra a társadalmi rákfenekre, amelyeket kis akarnokok és provinciális zsarnokok dühe oly gyakorta szabadított rá e tájakra.

Nekünk, magyaroknak le kellett vonnunk azt a következtetést, amelyet tágabb világunk csak napjainkban kezd fontolóra venni: vagyis, hogy semmiféle jobbító szándékban, semmiféle tisztességben, vagy politikailag józan együttműködésben e mai román rendszer partnerként már el nem fogadható. Fölbomlott erkölcsi rendje rendszerű működésre már nem képes és hatalmi logikáját olyan tényezők mozgatják, amelyek mind saját, mind az általa elnyomott más népekre egyaránt veszélyessé teszik.

Úgy tapasztaljuk, kialakult egyfajta konszenzus az erdélyi magyarság egészében. Világnézetre, osztályhovatartozásra és talán még a betöltött funkcióra való tekintet nélkül is, a veszély és az egymás iránt érzett felelősség a helyzet gyökeres megváltoztatásának szándékában egyesít valamennyiünket. Ismét a semmiből kell megkísérelni új világot teremteni; újrateremteni egyenlőségünket a világban embertársainkkal, s megpróbálni megvalósítani azt a közjót, ami a fölöttünk és ellenünkre kialakuló rendiség hatékony tagadása lehet.

Emellett pozitív élmény volt számunkra, hogy a diplomáciai szokásjog, az emberi és politikai tisztesség, valamint a jelenlegi hatalmi helyzet lehetőségeinek keretén belül a Magyar Népköztársaság és föltehetően a többi szocialista állam támogató figyelmét és jogos aggodalmát is magunkénak tudhatjuk. Nézetünk szerint, ebben az aggodalomban nem a belügyekbe való beavatkozás vagy a szuverenitás megsértése jelentkezik, hisz mi, kétmilliónyian, igényeljük, elvárjuk, szentesítjük mind a velünk rokonszenvezők aggodalmát, mind pedig figyelmüket. Szuverenitás-sértésről csak akkor lehetne beszélni, ha a román kormányzatok valaha is tettek volna valamit érdekünkben. Ezzel szemben ennek pont az ellenkezője az igaz, amit Románia mai helyzete s a román nép ellen gyakorolt terror is messzemenően visszaigazol.

Nagy örömmel értesültünk a nyugati magyar és román emigráció közös nyilatkozatáról¹, hogy egymásra találtak, s hogy ezzel meg tudták törni az egymás ellen eddig táplált előítéletek kényszerű csöndjét. Hogy mertek kételkedni Ceaucescu rendszerének hamis propagandájában, amelyben valamennyien, mint Románia földarabolásának szálláscsinálói szerepelünk. Igen fontosnak tartjuk, hogy e nyilatkozat leszögezi: a határkérdések nem elsődleges, nem a lényegyet érintő problémák; hogy sem politikai, sem történelmi indokok nem igazolhatnak és dönthetnek el területi vitákat, kizárólag a népek szabadságának, a jogok tiszteletben tartásának egyetemes garanciái, melyeket azonban csak egy föderáció tud jogszerűen fölvetni.

Üdvözöljük az 1983. januárjában kiadott párizsi közös nyilatkozatot, mint ahogy céljaink és tetteink jogos és igazságos voltát remélhetőleg kellő mértékben igazoló elégtétellel fogadtunk, fogadunk és teszünk magunkévá minden, az emberi jogok gyakorlását, békét és szabadságot követelő szolidaritást.

Erdély, 1983. január 14.

Az Ellenpontok c. számizdat lap szerkesztői

¹ Az itt említett közös nyilatkozatot Párizsban tette közzé egy román, illetőleg magyar születésű személyekből álló munkacsoport. A nyilatkozat szövege eddig csak románul és franciául jelent meg, főbb pontjai az alábbi módon foglalhatók össze: Erdélyben szétválaszthatatlanul együtt él a magyarság és a románság, illúzió volna a problémák megoldását határrendezéstől várni. Másfelől minden beolvasztási törekvés elfogadhatatlan és káros (az uralkodó nemzetnek is), s nincs olyan jogcím, amellyel a másik feletti uralmat meg lehetne alapozni. Az egyetlen megoldás: a határok átjárhatóvá tétele, a sorsközösség elismerése és a federatív együttműködés módozatainak keresése.

Szabad fórum

LONDONI LEVÉL A MÁSKÉNT GONDOLKODÁSRÓL

Tisztelt Szerkesztőség!

A napokban egy ismerősöm kollégája látogatott Pestről rövid időre Londonba. Teljesen véletlenül találkoztunk, ő nem látott engem megelőzően, én sem őt. Az idő nagyszerű volt, úgyhogy elhatároztuk, hogy lemegyünk a tengerpartra, ami Londonból nem nagy út, körülbelül száz kilométer, vagy talán még ennél is kevesebb. Az autóban négyen ültünk, a volánnál egy angol lány, mellette ismerősöm, a hátsó ülésen pedig kollégája és én.

A beszélgetés elég érdektelenül kezdődött, részben a nyelvi nehézségek miatt (hol angolul, hol magyarul, hol össze-vissza), részben pedig azért, mert egyikünk sem ismert egy embernél többet jól a társaságból. Hamarosan azonban eléggé feloldódott a hangulat ahhoz, hogy megkérdezzem frissen érkezett útitársamat a magyarországi helyzetről alkotott véleményéről.

Kíváncsiságom azonban kielégítetlen maradt. Kiderült, hogy útitársamnak nincs véleménye a magyarországi helyzetről.

Útitársamnak « vágyai » vannak. Szeretné, hogy nyugodtan dolgozhassék kutatásain, szeretné, hogy meghagyják útlevelét, szeretné, hogy családja életszínvonalát legalább a jelenlegi szinten biztosítottnak lássa, és legfőbb vágya, hogy mire gyermekei serdülő korba érnek, nagyobb lakásba költözhessen, mivel a kölykök különne-műek.

Meggyőződésem, hogy a politika mint beszédtema — érdektelen. Politika csak annyiban érdekes, vagy ha úgy tetszik csak akkor van létjogosultsága, ha:

Befolyásol embereket általánosan elfogadott célok eléréséért. Célok, mint például a foglalkoztatottsághoz, sza-